

Vito Mancuso,
L'anima e il suo destino,

– Raffaello Cortina Editore, Milano,
2007., 344 str.

Vito Mancuso, autor ovoga djela, profesor je moderne i suvremene teologije na Filozofskom fakultetu u Milanu. Knjiga ima, zajedno sa zaključkom, 12 poglavlja (344 stranice). Tiskana je u mekom obliku. Estetski je solidno oblikovana. Isto se može reći za tehničku dotjeranost knjige.

Čitajući uvodne autorove želje djelo bi trebalo biti moderni traktat o dogmatškoj antropologiji i eshatologiji. Želja je milanskoga teologa, dakle, da sadržaj toga traktata bude što razumljiviji svima i kao takav da bude izlaganje istine u formi »laičke teologije«, protkan dijalogom između teologije i znanosti, napose filozofije.

Prvo poglavlje, po sebi uvodno, esejistički je prikaz teologije koja stoji nasuprot »laičke savjesti«. Pod ovim pojmom Mancuso podrazumijeva prihvaćanje istine ne po principu autoriteta već (samo) u svjetlu vlastite savjesti. Takva savjest traga za istinom i postavlja pitanja. Autor pokušava pokazati kako takvoj savjesti teologija treba biti sugovornicom. Tako biva konstruirana »laička teologija«. Nije, dakle, cilj djela apologetika vjere nego ukazivanje na teologiju koja, i sama tragajući za istinom, nije u suprotnosti sa znanošću. Iako se često bavi onim o čemu druge znanosti ne govore.

U drugom poglavlju Mancuso donosi prikaz klasičnoga diskursa o bitku (egzistenciji) duše. Sam pojam duše shvaća široko: od energije, preko slobode do vlastitoga ja. Odbija vjerovati da je duša nužni princip koji jednostavno mora biti u čovjeku, budući da materija nije sposobna za ne-materijalna djela.

Pitanje izvora duše autor obrađuje u trećem poglavlju knjige. Odmah ukazuje na problematičnost crkvenoga govora o duši koja je stvorena *direktno* od Boga. Za Mancusa ovo je dualistička vizija, jer se duša promatra kao odvojena supstancija od tijela. Donoseći prikaz teorija o nastanku duše kroz povijest, autor posebno pokazuje nedostatnost teorija o preegzistenciji duše. Mancuso želi nadići spomenuti dualizam tvrdeći kako je duša stvorena od Boga, ali u suradnji s roditeljima, upravo kao i tijelo. Ne želeći u duši vidjeti jednostavnu pridodanost tijelu, milanski teolog izvodi problematičan zaključak: »duša i tijelo ista su stvar, energija« (str. 85.). S druge strane, u svojim promišljanjima autor ispravno naglašava kako se pitanjem o izvoru duše dolazi do posebnosti, duhovnosti (duša koja komunicira s Bogom) i besmrtnosti duše. No, autor ne vidi u Božjemu *direktnom* stvaranju duše iznad svega objavu darovanosti života i željenosti svake pojedine osobe od strane Boga. Osoba, dakle, nije plod *automatske* suradnje roditelja i Boga.

Sljedeća dva poglavlja autor posvećuje besmrtnosti i spasenju duše. Tu se može pročitati o Mancusovom zahtjevu

za preformuliranjem (autorova koncepcija »grieh svijeta«) ili, još bolje, napuštanjem nauka o istočnom grijehu. Na svoj način shvaćajući u knjizi doneseni filozofsko-teološki presjek nauke o spasenju čovjeka, autor pokušava kemijski odvojiti religiju i spasenje tvrdeći kako religija (zakon, hram, obrezanje; sakramenti, misa, krunice, hodočašća, oprosti, Biblija) ne spašava. To što spašava *samo* je čista savjest i dobar život. Sav smisao Isusova propovijedanja autor iscrpljuje u objavi kako religija nije više središte (spasjenja). To središte pripada jedino savjesti.

U sljedećim se poglavljima nalaze Mancusova promišljanja o eshatološkim temama u užem smislu: smrt, raj, pakao, čistilište, Kristov drugi dolazak i posljednji sud. U ovom, sustavnijem dijelu knjige, pisac donosi prikaze razvoja pojedine eshatološke stvarnosti kroz filozofiju i teologiju. Svakom prikazu daje svoje tumačenje. Prema već istaknutom, i ovdje je autor onaj koji se bori protiv dualizma. Posebni govor o besmrtnosti duše i uskrsnuću tijela za njega je neutemeljen. Tako prvi govor treba proširiti, a drugi treba shvatiti simbolički. Na autorovu simpatiju naišla je hipoteza po kojoj je smrt pojedinca trenutak drugoga Kristovog dolaska. Ovdje svojom prividnom jasnoćom u oči upada autorova teza: pakao nije (ne može biti) vječan. Pakao nije harmonija i zato je njegova vječnost apsolutna logička nemogućnost. Vječan je samo raj, kao (nužno) odredište ljudske duše. U ovom

kontekstu, na primjer, autor navodi teologa Hansa Ursa von Balthasara kao onoga koji je doveo u pitanje vječnost pakla. Boljem poznavatelju Balthasarove misli bit će jasna netočnost ovakvoga izvoda. Balthasar problematizira pojam *vječan* u govoru o paklu, jer je taj pojam »rezerviran« samo za Boga, kao njegov atribut. Zato Balthasar radije govori o definitivnom trajanju pakla. Nije ovo jedino mjesto autorove redukcije i krivoga interpretiranja Balthasarove misli. Za Mancusa Balthasar je i novi Origen, tj. zastupnik stare i osuđene *apokatastaze*, tj. konačnoga sveopćeg pomirenje stvaranja i Boga. Za tu tvrdnju uporište nalazi u Balthasarovoj nadi u spasenje svih ljudi. Iako je nada jedno, a znanje drugo, autoru Balthasarova nada služi kako bi opravdao svoje prihvaćanje *apokatastaze*. Ovdje ostaje nejasno kako pomiriti konačno univerzalno *automatsko* spasenje svih i ljudsku slobodu, kojoj autor posvećuje mnoge stranice?

U zaključku, prije kazala imena, autor na koncizan način iznosi glavne sažetke dvaju glavnih odlomaka svoje knjige: o duši i o njezinu odredištu (sudbini).

Predgovor knjizi napisao je kardinal Carlo Maria Martini. Nije mu trebalo puno proročanskoga duha da zaključi kako će ovo Mancusovo djelo naići na opozicije i kritiku, napose zbog svojih argumenata, ukazujući na određeni nesklad i razilaženje autorovih misli u knjizi. Istina je da se iz ovoga (rječnikom pitkoga) djela mogu dobiti dostat-

ne informacije o presjeku teološke misli nekih tema dogmatske antropologije i eshatologije preko bogatih i detaljnih bilješki (fusnota). S druge strane mora se istaknuti autorovo neuvažavanje priznatih djela katoličkoga područja koja obrađuju istu problematiku. Problematična je nadasve i autorova isključivost koju nerijetko radije izabire nego prožimanje i supstancijalno jedinstvo određenih datosti kad polemizira s teološkom baštinom. Rigidno bježanje od dualizma katkada Mancusa opet dovodi do dualizma (npr. religija-spasenje). Iznad svega ostaje pitanje zašto autor ne koristi ključne (temeljne) svetopisamske tekstove u svojim promišljanjima, iako već u uvodnom dijelu ističe kako želi biti katolički mislitelj. Čini se da Mancuso, dijelom zasićen biblicizmom, Bibliju ne promatra u cijelosti kao riječ Božju. Neke stranice Biblije vidi kao štetne stranice na putu duhovnoga sazrijevanja prema dobru i pravednosti. Zato se u ovomu

djelu teško mogu naći ozbiljne i točne aplikacije katoličke egzegeze i biblijske teologije. Kada se autor poziva na Bibliju i na druge izvore, čitatelj se ne može oteti dojmu da to čini selektivno, vadeći iz konteksta misli mnogih citiranih autora.

Političko-novinarski rječnik ove knjige pristupačan je mnogima. No, takav rječnik, prema kojemu naslov »Vino i torteline« može nesmetano stajati blizu naslova »Primat Logosa«, nije dostatan, možda čak i opasan prilog dijalogu teologije i znanosti te suvremenom teološkom promišljanju i prericanju. Na Mancusov način »prerečene« dogmatske istine Crkve katkada graniče s fantazijom, ostavljajući tako osjećaj konfuzije u čitateljevoj duši. Zato u ovomu djelu prije svega treba prepoznati izazov za sigurnost vlastitoga uvjerenja, za produbljivanje i potvrđivanje vlastitoga vjervanja. Očito nije lako pisati o duši.

Boris Vulić